

նից քոյ զի քաղցուենիք իցեն, և չարն անդէն մեռցի ՚ի քեզ: Ար պատասխա- նի առնէ խստութեամբ, մերժէ յին- քենէ.... Օ բան քաղցր և հաճոյական սիրեն մարդիկ: Օ ցոյշ լեր անձին քում զի մի պատասխանի տացես նեն- գութեամբ որ հարցանիցէ քեզ խոր- հուրդ: Տէր դատի ճշմարտութեամբ, և հատուցանէ ըստ գործոց: Այնամ կալ զընտիրս ՚ի գոյից քոյ նուիրել Տեառն: Յորժամ յանուն Աստուծոյ քո ուղղեսցես զանձն քո՝ փառաւորեսցէ և նա զհոգի քո, զի որք մեծացուցա- նեն զնա, փառաւորեսցին ՚ի նմանէ:»

«Հետեւեալ հատուածն ալ կ'ուղղէ նոյն հեղինակը Շա- աստուծոյն կամ արեւուն նշուից: Այս խորհրդական լուսաւորը, պատկեր աստուածային լուսոյն, հին ատեն աստուածոց կարգ դասուած էր երկար ժամանակ՝ համա- ընդ զայն հաւասար գերագոյն արար- չին, և Ագիպտացիք իրենց պաշտօննե- րուն մէջ չէին զանազաներ արեւը գե- րագոյն աստուծոյ, որուն յատուկ ածականները սեպուած էին՝ «Արայն, աներեւոյթ, անմատոյց, ծնող յաւիտե- նական, ինքնաստեղծ, և արարիչ ամե- նայն արարածոց», և բոլոր այս հին երգերը կը սորվեցունէին աստուծոյն գերագոյն ստորագիծին:

«Շա- աստուծոյն տէր աշխարհիս. յերկինս աթոռ իւր և յերկրի պատկերք իւր: Ի ծագել նշուից առաւօտուն մատուցա- նին յանուն նորա բուրմունք ինկոց: Արվաւ աճեցուն լինի ցորեան, և նա ետ քեզ զմայր քո: Արվաւ բազմածին եղև մայր քո, և ոչ պակասեցան յոր- դոց իմոց և ոչ մի: Ի լրանալ ամսոց, ՚ի ժամանակի ծնաւ և զքեզ մայր քո, փարեցար զպարանոցաւ նորա, և կա- թամբ իւրով սնոյց նա զքեզ զամս երիս: Արթէ դժուարագոյնք ՚ի խնա- մոցն պարտասեցուցին զսիրտ նորա, և փակեաց առ ՚ի քէն զգութ իւր: Յոր- ժամ ասացի, և ահա ետ զքեզ յու- սումն, և մինչ ուսանէիրն ընթեռնուլ, յամենայն աւուր առ ուսուցչի քո էր նա, բերելով ՚ի տանէ զոգեպահիկ ըզ-

հացն քո և զըմպելի: Ա՛նծացար, ա- ծեր կին և արարեր քեզ տուն: Վարձո՛ զաչս քո յորդիս որք եղեն քեզ. ցոյց և դու նոցա զամենայն զխը- նաման զորս տեսեր դու ՚ի մօրէ քում մէ: Այլ յամբառնալ նորա զձեռս իւր առ Աստուած, ոչ ունայն դարձաւ ՚ի նմանէ:»

«Ագիպտացիք՝ կնոջ, աս Խիւնոյ պար- տուպատշաճ պատիւը կու տային, և այս բոլոր իրենց աւանձնական յիշա- տակարանաց մէջ յայտնի կը տեսնուի: Հարսն և քոյր, ամենայն քաղաքական և կրօնական գործառնութեանց մէջ իրաւունք ունէին մասնակից ըլլալու, և որ և իցէ մարդու մը անունը ըսուելէն վերջը մօրն անունը կը տրուէր: Այս սովորութիւնները կը բացատրեն այս պապիրին վրայ գրուած փափուկ զգա- ցումներն:

«Վուցէ մեր այս սիրելի քննութիւն- ները զգէն մեր դատման վրայ. բայց մեզի կ'երևայ որ այս բարոյախօսին խրատուցը և ընտանեկան ըզգացմանց այս նկարագրութեանը մէջ, որ ամե- նաքնական են, այն քաղցր վսեմու- թիւնը և այն գողտր ու փափուկ ըզգաց- մունքը կը գտնենք, որով կը զմայլիք ծննդոց գրոց պատմութիւնքը կարգա- լով:»

Միպերիացի օրիորդը:

(Տես երես 215)

Բարաքուլիայի առաջնորդները գործ- վեցան իրեն աս վիճակին վրայ և մէ- ջերնին վճարմունքը յարմարցնելով ու- ռոշեցին որ ոչխարի մուշտակ մը գնեն իրեն համար, որ գեղի մէջ 5 բո- ալէ կ'արժէ. բայց դժբաղդաբար ամենե- ին ծախու չգտնուեցաւ. այն առանձ- նացեալ գեղին բնակիչներէն ոչ ոք ու- զեց իրենը չնորհել որովհետեւ դժուար էր ուրիշ գտնելը: Վեղացիները ին- չուան եօթը բո- ալէ տուին իջևանին

մէջ աղջկան մը որ յանձն չառաւ տալու . այս տարակուսանաց մէջ երիտասարդ առաջնորդներէն մէկը նոր հնարք մը առաջարկեց , որ շատ շահաւոր եղաւ Բրասքովիայի համար : « Փոփոխակի իրեն փոխ տանք մեր մուշտակը , ըսաւ . կամ ինքը իմն առնէ բոլորովին և մենք մէջերնիս փոփոխենք մերը ամէն մղոն զլուխ , » : Բէնքը սիրով հաւանեցան . շուտ մը հաշիւ ըրին ճամբուն երկայնութիւնը և թէ քանի անգամ պիտի փոխէին մուշտակին : Եւսաց գեղացիները կ'ուզէն իրենց հաշիւը գիտնալ , որով գծուարաւ կը խաբուին : Բրասքովիա բալխիւրի մը վրայ դրուեցաւ իրեն մուշտակին մէջ լաւ մը պլլուած . և զայն տուող երիտասարդը ծածկուեցաւ ինչուան նոյն ատեն աղջկան գործածած փսիւթովը և կծկուած նստեցաւ ու սկսաւ բոլոր ձայնովը երգել և բալխիւրը քալցնել : Եւսաց տակին փոփոխութիւնն ամէն մէկ մը ղոնին ճշդիւ կատարուեցաւ և կարաւանը յաջողութեամբ շուտով մը հասաւ Լագադերինեմպուրկ :

Բրասքովիա բոլոր ճամբուն երկայնութեանը միջոց անդադար կ'աղօթէր Բստուծոյ որ իրենց ըրած բարեգործութեամբը չմնասուի առաջնորդներուն առողջութիւնը :

Լագադերինեմպուրկ հասնելուն պէս Բրասքովիա առաջնորդներուն հետ նոյն իջեանը իջաւ : Սանդուկապետին կինը լսելով մասամբ մը աղջկան դէպքերը և պատմածներնէն իմանալով որ ստակ չունի , մէկէն 'ի մէկ քաղքին մէջը առատաձեռն սեպուած անձանց անունները ըսաւ իրեն , և խորհուրդ տուաւ անոնց գիմելու թէ պաշտպանութիւն և թէ ընելիք երկայն ճամբորդութեանը համար կարևոր եղած օգնութիւնը գտնելու իրենցմէ : Եւրիշ շատերու մէջ մեծապէս գովեց Եւիլէն անունով բարեբարոյ խաթունը՝ որ շատ ողորմութիւն կ'ընէր աղքատաց՝ և բարեսրտութիւնը բոլոր քաղքին մէջ ծանօթ էր : Եւլանին մարդիկն ալ հաստատեցին որ ըսածը ճշմարիտ է . իսկ

Բրասքովիա թէպէտ և չհասկընար ալ պանդուկապետին կնոջը միտքը՝ ստիպեալ էր ուրիշ տեղ մը փնտռելու . իջեանն էր Եւսաց տուն հանգստեան ըսածը , որ սովորաբար ընդարձակ ձիերու ախոռ մըն է , որուն առաստաղը միայն ծածք մըն է և մէկ անկիւնը տաք ջերմանոց մը կայ որ ախոռին չորրորդ մասը բռնած է . ճանապարհորդները ինչպէս որ կրնան՝ կը խոնին միայն այն մասին մէջ , և որոնք որ թոնիր չեն կրնար ունենալ յատակը իրենց համար անկողինի տեղ կը ծառայեցնեն :

Երկրորդ օրը Բրասքովիա առաւօտանց կանուխ ելաւ՝ Եւիլէն խաթունին երթալու դիտաւորութեամբ . բայց ըստ իրեն սովորութեանը նախ և առաջ եկեղեցին մտաւ , ուր այնչափ շատ մարդ կար որ երբէք ինքը այնչափ բազմութիւն չէր տեսած . կիրակի օր մըն էր . Բրասքովիայի եռանդուն աղօթելը ամէնուն աչքին զարկաւ և մախաղէն և հագուստին կերպէն իմացան որ օտարական ճանապարհորդ մըն է : Եւսաց մէն ելլելու միջոցը խաթուն մը հարցուց իրեն ո՞վ ըլլալը . Բրասքովիա քանի մը խօսքով զինքը գոհ ընելու չափ պատասխան տուաւ և մէկէն ուզելով բաժնուիլ իմացուց որ միտքը դրած էր երթալու Եւիլէն խաթունէն տեղ մը խնդրելու , որուն բարեգործութիւնը և մարդասիրութիւնը ամէնքը գիտէին : Բրասքովիա նոյն ինքն Եւիլէն խաթունին հետ կը խօսէր , որ կը լսէր իր գովեստը առանց կասկածելու տեղիք մը ունենալու որ կեղծաւորութիւն ըլլայ աղջկան ըսածը : Եւ բարի խաթունը ինքզինքը Բրասքովիայի ծանօթացնելէն առաջ ուզեց զուարճանալ քանի մը վայրկեան շփոթեցնելով . « Եւ Եւիլէն խաթունը որ այնչափ կը գովեն , ըսաւ , անանկ բարերար չէ ինչ որ դու կը կարծես : Եւիլէն որ կ'ուզես ինծի հաւատալ ու հետս գալ՝ քեզի շատ աղէկ տեղ մը կը ճարեմ , » :

Բրասքովիա իջեանին մէջ այնչափ գովեստ լսելէն վերջը Եւիլէն խաթուն

նին վրայօք՝ գէշ գաղափար մը առաւ աս
նոր ճանցած խաթունին վրայ, և ետե-
ւէն գնաց առանց ընդունելու իր առա-
ջարկութիւնը՝ ու նաև չհամարձա-
կելով ալ ժխտել։ «Իայց սակայն, ը-
սաւ Սիլէն խաթունը՝ տեսնելով որ
քայլերը կը դանդաղեցնէր, թէ որ հաս-
տատապէս միտքդ դրած ես այն խա-
թունին երթալու, ահաւասիկ իր տու-
նը ասկէ երկու քայլ վար, ներս մըտ-
նենք և կը տեսնես թէ ինչ ընդունե-
լութիւն կը գտնես։ Բայց խօսք տուր
ինծի որ թէ որ պքեզ իր տունը չառ-
նու իմ հետս պիտի գաս», Իրապօ-
վիա առանց պատասխան տալու տունը
մտաւ և Սիլէն խաթունին աղախին-
ներուն դառնալով հարցուց թէ իրենց
տանտիկինը տունն էր արդեօք։ Ինք
իրենց տանտիկնոջը առջև եղած այս-
պիսի մէկ հարցման մը վրայ զարմա-
ցած՝ պատասխան չտուին ամենեւին։
«Երևա՞մ տեսնել Սիլէն խաթունը,
կրկնեց նորէն աղջիկը, — Սիլէն Երջապէս
աղախիններէն մէկը՝ Իհաւասիկ, ը-
սաւ։ Իրապօվիա ետեւը դարձաւ ու
տեսնելով Սիլէն խաթունը ձեռքերը
բացած զինքը գրկելու համար, «Սի-
լէն, ձեռքերը պագնելով, գիտէի որ
Սիլէն խաթունը չիկրնար չարասիրտ
խաթուն մը ըլլալ, Երջապէս տեսարանը ա-
մենամեծ զուարճութիւն պատճառեց
իրեն բարեբարին։ Շուտ մը իրեն բա-
րեկամը՝ իրեն պէս բարեսիրտ ու գթած
Սիլէն խաթունը կանչել տուաւ իրեն՝
յանձնելու համար զԻրապօվիան և
մտածելու համար մէկտեղ թէ ինչ
կերպով կրնային իրեն օգտակար ըլ-
լալ։ Իրապօվիա ինչեւ ետեւ երբոր Իրա-
պօվիա քիչ մը ընտանեցաւ իր նոր բա-
րեբարներուն հետ, մանրամասն պատ-
մեց ծնողացը ցաւալի պատմութիւնը և
չծածկեց իրենցմէ իր Ինգերսպուրկ
երթալու, և հօրը համար շնորհք խըն-
դրելու ունեցած նորօրինակ մտածու-
թիւնն ալ։

Սիլէն խաթունը ետ չկեցուց զինքը,
թէպէտ և շատ չէր յուսար որ իր այս
ձեռնարկութիւնը յաջողի։ Բայց երկուքը

մէկէն որոշեցին ինչուան գարուն իրենց
քով բռնելու։ Յուրտը խիստ սաստ-
կացեր էր, ինքնին Իրապօվիա ալ կը
տեսնէր որ անկարելի էր այն խիստ ե-
ղանակին մէջ ճամբան շարունակելը։
զինքը պահել ուզող խաթուններն ալ
դեռ չխօսեցան ամենեւին ինչ որ կըր-
նային ընել, և ինչ որ իրաւացի է ըրին
վերջէն՝ իրեն ձեռնարկութեանը օգ-
նելու համար։

Իրապօվիա շատ երջանիկ էր իրենց
քով։ Երբ մեծագոյն անձանց գորովն ու
ազնուական ընտանութիւնը բոլորովին
նոր ախորժ մը կը պատճառէին իրեն
համար։ անոր համար ալ այս իրենց
մէջ անցուցած երջանիկ ժամանակին
յիշատակը ոչ երբէք մոքէն կ'ելլէր։
Երբոր ատեն անցնելէն վերջը կը պատ-
մէր իր պատմութեանը այս մասը՝ Սի-
լէն խաթունին սիրելի անունը յիշելով
միշտ աչքերը երախտապիտուութեան ար-
ցունքով կը լեցուէին։

Իայց սակայն առողջութիւնը շատ
խանգարուած էր։ անտառին մէջ ան-
ցուցած դժբաղդ իրիկունը սաստիկ յօ-
դացաւ մը պատճառէր էր՝ որ այն խիստ
ցրտերով հետզհետէ աւելի սաստկա-
ցաւ։ Հարմար առիթ սեպտեմբերի
նեմպուրկ կեցած միջոցը ինքզինքը խը-
նամելու, և մանաւանդ կարգաւ ու
գրեւ սորվելու։ Կենացը այս վիճակը
շատ գէշ գաղափար մը կու տար իր
ծնողացը վրայ, ինչուան աս առտիճան
իրենց մէկհատիկ զաւկին դաստիարա-
կութեանը անհոգացած ըլլալուն հա-
մար, թէ որ մշտնջենաւոր արքայանայ
մտածութիւնը իբրեւ անօգուտ կամ
վտանգաւոր երեցուցած չըլլար իրենց
աղջիկը կրթելը ինչ և իցէ բանի մէջ
ալ ըլլայ՝ ընկերութեան յետին դասե-
րուն մէջ ապրելու որոշուած ըլլալուն
համար ըստ երեւութին։ Երբ յայտնի
խորին տգիտութեամբ և բոլորովին
անխնամ մեծնալը ինչուան այն ատեն,
աւելի զարմանալի կ'ընէին իրեն հոգւոյն
վեհանքն թուիլը։ Ինչ որ ալ ըլլայ՝
Իրապօվիա ընտանեկան աշխատու-
թեանց զբաղելով Սիլէնի մէջ, բո-

լորովին մոռցեր էր մանկութեան առաջին հասակին մէջ սորված քիչ մը կարդալն ալ։ Բոլոր ոգւով ու եռանդեամբ սորվելու տուաւ ինքզինքը, և քանի մը ամիսէն սկսաւ հասկընալ իրեն խնամակալներուն տուած մէկ աղօթագիրքը, որոնք շատ անգամ ստիպեալ էին զինքը անկէ ետ կեցընելու։ Շատ ախորժելի կու գար իրեն տեսնելը աս աղօթքներուն մէջ սրտին բընական զգացմունքները անանկ պայծառ ու սրտաշարժ ոճով մը բացատրուած, և սաստիկ փափաք մը կը զգար ուսման։ «Որչափ երջանիկ են մարդիկ, կ'ըսէր. որչափ պարտական են աղօթելու Բոստոնի բողոքով սրտիւ լաւ մը կը թուած ըլլալով իրենց կրօնքին մէջ, այնչափ իրենց ջերմեռանդութիւնը յայտնելու համար ունեցած միջոցովնին, և այնչափ երախտագիտութեան պարտքեր ունենալով նկատմամբ Բոստոնի իրենց ըրած այնչափ շնորհներուն համար»։

Սիլէն խաթունը կը ժպտէր Բրասքովիայի ըրած այս անդրադարձութեցը վրայ, և կը մտածէր որ այսպիսի ճշմարիտ եռանդեան մը առջև, ասանկ հոգելից աղօթքներու դէմ բնաւ անկարելի բան մը չկար։ Եւ մտածութիւնս ամէն բանէ աւելի համոզեց այն երկու քթած խաթունները որ օգնեն Բրասքովիայի մտածութեանը, և Բոստոնի ձեռքը յանձնել զինքը որ կարծես թէ յայտնապէս զինքը կը պաշտպանէր։ Սիլէն խաթունը իրեն բարեկամովը մէկտեղ ամէն ջանք ըրին միտքը փոխելու և շատ մարդասիրական ու օգտակար շնորհներ ալ ըրին իրենց քովը բռնելու համար զինքը. բայց ամենևին կերպով մը միտքը չէր փոխէր։ Բրասքովիա Վագներինեմպուրկի մէջ վայելած բաղդն ու հանգստութիւնը մտածելով ինքզինքը կը յանդիմանէր։ «Ի՞նչ կ'ընէ հիմա հայրս միայնակ անապատին մէջ, կ'ըսէր, երբոր իր աղջիկը հոս կենաց ամենայն քաղցրութեան մէջ ընկղմած է»։ Եւս մտածութիւնս կը յիշեցնէր ան-

դադար ինքն իրեն Բրասքովիա. վերջապէս խաթունները որոշեցին ճամբան առաջ տանելու միջոց մը շնորհելու իրեն։

Վարնան սկիզբը Սիլէն խաթունը ինչ բանի որ պէտք կրնար ունենալ Բրասքովիա՝ ամենայն ինչ հոգալէն վերջը, բեռան նաւակի մը վրայ մասնաւոր տեղ մը բռնեց իրեն համար, և յանձնեց զինքը վաճառականութեան գործոց համար Լիթնի գացող մարդու մը, որ շատ վարժ էր այս դժուարին ճամբորդութեան։

Ուրալ լեռները անցնելէն առաջ՝ որ Վագներինեմպուրկը Լիթնիէն կը բաժնեն, հարկ է առուակներու վրայէն անցնիլ որ նոյն լեռներէն կը բխեն և դէպ 'ի հիւսիս կը վազեն. ինչուան Վոպոլ նաւակով կ'երթըցուի՝ վերջը ցամաք պէտք է ելլալ լեռը կտրելու համար։ Եւ անցքը ոչ շատ բարձր և ոչ ալ դժուար է. լեռը անցնելէն վերջը նորէն նաւակով կ'երթըցուի այն ջրոց վրայէն որ դէպ 'ի Սոկա կը թափին։ Բրասքովիա միջոց չունենալով կառք մը ճարելու և թղթատարի հետ ճամբայ ընելու, օգտակար ըրաւ իրեն լուսովա և Վլամա գետերուն վրայ եղած բազմաթիւ նաւագնացութիւնները, որոնք երկաթ և աղ կը բերեն Սուսաստան։

Իրեն առաջնորդը այս երկայն ճամբորդութեան մէջ ամէն արգելքներու և դժուարութեանց ճարը հոգաց, որ Բրասքովիա միայնակ առանց մեծամեծ վտանգաց մէջ ձգելու ինքզինքը չէր կրնար ընել. բայց դժբաղդաբար կիրճերու մէջ ճամբորդութիւն ընելու միջոցնին այս մարդս հիւանդացաւ և ստիպուեցաւ Վլամայի եղերքին վրայ պզտիկ գեղի մը մէջ կենալու. ուրեմն Բրասքովիա նորէն միայն ինքնիրեն և անօգնական մնաց։ Յաջողութեամբ կատարեց իր անցքը ինչուան հոն ուր որ Վլամա Սոկայի մէջ կը թափի. անկէ վերջը նաւակը գետէն դէպ 'ի վեր երթալուն պատճառաւ ձիերը կը քաշէին. Բրասքովիա այս վերջին անց-

քին մէջ ամենավտանգաւոր դիպուածէ մը խաղըսեցաւ : Սաստիկ փութորկի օր մը որ ան կողմերը ստէպ կը պատահին՝ նաւավարները ուզելով նաւակը ցամաքէն հեռացնել, ամենայն ուժով հրեցին մէկ մեծ թիով մը որ ղեկի տեղ կը ծառայէր, ան կողմանէ ուր որ բազմութիւն անձանց նաւակին եզերքին վրայ նստած էին, և ժամանակ չունեցան մէկէն ետ քաշուելու . անցորդներէն երեք հոգի՝ որոնց մէջն էր նաև իրասքովիս՝ գետոյն մէջ ինկան : Շուտով մը երեքն ալ հանեցին . իրասքովիս ամենեւին չէր վիրաւորուած, բայց ամբողջով ամենուն առջև զգեստները փոխելու՝ թողուց որ վրան չորնան . ապա սոր վրայ սաստիկ հարբուխէ մը բռնուեցաւ որ շատ փնասակար հետեանք ունեցաւ իր առողջութեանը նկատմամբ :

Ագադերինեմպուրկի խաթունները՝ որ իրասքովիայի առաջնորդին յանձնած էին լիժնիէն անդին ճամբորդութիւնը շարունակելու համար հարկաւոր եղածը հոգալու, լիժնիի մէջ զինքը բնաւ մէկու մը չէին յանձնած՝ ուր որ իրասքովիս ալ միտք չունէր կենալու . ուստի երբոր հասաւ անձանթ լեռանց պաշտպան մը ունենալու մնաց : Եւրապայները գետեզերքը ձգեցին զինքը իր փոքրիկ բեռովը՝ որ լիէն խաթունին խնամքովը աւելի ստուարացած էր :

Եւրոպային առջև՝ ուր որ սովորաբար նաւակներուն կենալու տեղն է լիժնիի ափանցը վրայ՝ կայ եկեղեցի մը և կրօնաւորաց վանք մը բարձր դրքի վրայ . իրասքովիս դէպի հոն սկսաւ երթալ իր սովորական աղօթքներն ընելու համար, միտքը դնելով ետքը մէկէն երթալու մէկ տեղ մը գտնելու իրեն համար քաղքին մէջ :

Եկեղեցին մտնելուն պէս՝ որ անապատ երեցաւ իրեն, լսեց վանդակներու ետեմէն կուսանաց երեկոյեան երգը որ լնցնելու վրայ էին, և իբրև բարեգուշակ զէպք մը սեպեց այս բանս : ()ր մը՝ թէ որ լստուած աղաչանացս

հաճի, կ'ըսէր ինքնիրեն, ես ալ նոյն պէս քողով պիտի ծածկուիմ, ուրիշ զբաղմունք չունենալով բայց եթէ շնորհակալ ըլլալ լստուծոյ ինծի ըրած շնորհացը :

Երբ մտնելու վրայ էր երբոր եկեղեցին դուրս ելաւ . քանի մը վայրկեան դրան առջև կանկ առաւ ու զարմացած դիտեց առջևը բացուած գեղեցիկ տեսարանը : Լիժնի լիժնիստքաղաքը ()քայի և լիժնի գետախառնունքին վրայ շինուած՝ իրեն կեցած տեղէն սքանչելի և քիչ տեսնուած տեսարան մը ունի . անոր ընդարձակութիւնը անհուն երեցաւ իրեն և կերպով մը վախ կ'ազդէր վրան :

Լիժնի ելելէն վերջը իրասքովիս միայն նիւթական վտանգներու հանդիպած էր, և առաջուց պատրաստուած ալ էր սովոյ, սաստիկ ցրտերու և ինչուան մահուան դէմ ալ դնելու . բայց մարդկանց ընկերութիւնը ճանչնալէն վերջը կը տեսնէր որ ուրիշ տեսակ արգելքներ ալ կային առջևը, որոնց դէմ դնելու համար ամենայն քաջասրտութեամբն հանդերձ բաւական չէր : Եւ նապատէն դուրս ելելէն վերջը կը զգար մեծամեծ քաղաքաց ահաւոր միայնութիւնը, ուր որ աղքատը բազմութեան մէջ ալ միայն է, և ուր որ ահագին զարմացմամբ չտեսնող աչքեր և խուսկանջներ կը տեսնէ իր չորս կողմը :

Ագադերինեմպուրկի խաթուններուն հետ ծանօթանալէն ետեւ, վայելչութեան և դիւրութեան նոր զգացմունք մը ստանալով և թերեւս թեթեւ բարձրամտութիւն մըն ալ՝ աւելի դժուար կ'երևային իրեն ըրած ճամբորդութիւնները՝ առ որ կը ստիպէր զինքը իր վիճակը : « Լիժնի, կ'ըսէր ինքնիրեն, ուր կ'ընամ մէյմ՝ ալ անանկ բարեկամներ գտնել զորոնք կորսնցուցի : Եւրասիկ հիմա հազար մղոններով հեռու եմ իրենցմէ . ինչ պիտի ընեմ երբ Նեդերսպուրկ հասնիմ ու կայսերական պալատին մօտենամ, ես որ կը վախեմ հոս խեղճ իջևանի մը ներկայանալու » :

Այս անդրադարձութիւնները այնպէս սաստիկ ազդեցութիւն մը ըրին հոգւոյն վրայ, որ նախ խորին վհատութիւն մը եկաւ վրան և աչքերը լեցուեցան արցունքով, և սկսաւ վշտանալ ու վախնալ որ չըլլայ թէ հօրմէն 'ի զուր հեռացած ըլլայ. բայց քիչ մը վերջը մէկէն յանդիմանեց ինքզինքը իր տկարութեանը և կատարելապէս Նստուծոյ վրայ չվստահանալուն համար. ներումն խնդրեց պահապան հրեշտակէն՝ և «Ինքն եղաւ անշուշտ, կ'ըսէր կէնացը այս գիպուածին վրայ խօսելով, որ եկեղեցի մտնելու և Նստուծոյ արիութիւն խնդրելու խորհուրդն ազդեց ինծի իմ լքմանս մէջ»։

Իրաւցնէ վաղեց մտաւ եկեղեցին Նստուծոյ օգնութիւնը հայցելու, այն միջոցին որ կուսան մը դուռը գոցելու վրայ էր, բայց Նրաքովիա չտեսաւ զինքը. կուսանը զարմանալով այս օտարական աղջկան շտապողական կերպին և եռանդուն աղօթելուն վրայ, քովը մօտեցաւ ու հարցուց իրեն ով ըլլալը և իմացուց որ եկեղեցին գոցելու ժամանակը հասած էր։ Նրաքովիա քիչ մը շփոթեցաւ ու անկեղծութեամբ պատմեց իրեն այնպէս նորօրինակ կերպով եկեղեցին մտնելուն պատճառը և միանգամայն իջեանի մէջ բնակելու համար ունեցած դժկամակութիւնը, և լնացուց խօսքը աղաչելով որ վանքին մէջ տեղ մը շնորհէ իրեն։ Կուսանը պատասխան տուաւ որ օտարականները չէին կրնար վանքին մէջ բնակիլ, բայց թէ աբբասուհին կրնար ուրիշ կերպով օգնել իրեն։ «Ի՞նչ այս գիշերուան համար կենալու տեղ մը կը խնդրեմ, վրայ բերաւ Նրաքովիա քուսակ մը ցուցնելով՝ որուն մէջ քանի մը կտոր ստակ կար։ Կ'թած խաթուններ այս միջոցս շնորհեցին ինծի որ ուղորմութեամբ կարենամ ասորիլ քիչ մը ժամանակ, ուստի միայն այս գիշերս է որ կը խնդրեմ վանքն անցընել. վաղը պիտի շարունակեմ իմ ճամբաս»։

Կուսանը հաւանեցաւ զՆրաքովիան աբբասուհւոյն տանելու։ Պա-

տուական մայրապետն աղօթքի հետ էր երբոր իրենք խուցը մտան. կուսանը դրան մէջը կանկ առաւ ու ծնկի վրայ եկաւ. նոյնպէս ըրաւ նաև Նրաքովիա ալ և աղաչեց Նստուծոյ որ աբբասուհւոյն սիրտը շարժէ իր վրայ. երբոր աբբասուհին աղօթքը լնացուց Նրաքովիայի, քով մօտեցաւ որ չոքած էր և քաղցրութեամբ մը վեր հանեց զինքը։ Նրաքովիա իր անունը և ճամբորդութեանը վախճանը պատմեց անոր. ցուցուց անցագիրը և աղաչեց որ նոյն գիշերուան համար զինքը վանքին մէջ ընդունի իրրև հիւր, որ շնորհեց իրեն։ Քիչ ատենէն բաղմութիւն կուսանաց հետաքրքրութեամբ աբբասուհւոյն խուցը թափեցան և Նրաքովիայի չորս կողմը առին, որ կերպ կերպ ըրած հարցմունքներնուն պատասխան կու տար անդադար, և անանկ պարզութեամբ և բնական ճարտարխօսութեամբ մը պատմեց ճամբորդութեանը դժնդակ անցքերն որ մոտիկ ընող կուսաններէն շատը լացուց և ամենուն սիրտը յափըռտակեց։ Վնայն հոգ ու խնամք ցուցուցին. աբբասուհին զինքը իրեն խուցը պառկեցուց և մէկէն սկսաւ մտածել որ զինքը վանքը բռնէ և նորընծայից թուոյն մէջ մտցնէ։

Նրաքովիա արդէն շատոնց միտքը դրած էր որ իր ձեռնարկութիւնը յաջողցնէին վերջը կուսան ըլլայ։ Տեսանք առաջ՝ որ ինչուան Նպագերինեմ պուրկ հասաւ, կը կարծէր թէ Քիչ վաղաքը Նեդերսպուրկի ճամբուն վրայ կ'իյնայ և հոն միտքը դրած էր ուխտելու յաջողութեամբ դառնալուն միջոց. կը յուսար որ անցնելու ժամանակ կըրնար հռչակաւոր գետնադամբանները՝

1. Քիչվի գետնադամբանները ստորերկրեայ ընդարձակ սրահներ են, մայր եկեղեցւոյն մօտ, զոր հին և հարուստ վանքի մը կրօնաւորները կը պահպանեն։ Այս գետնադամբաններուն մէջ կը գտնուին բազմաթիւ յոյն սուրբեր, որոնց անարատ մարմինները դրուած են 'ի յարգութիւն ժողովրդեան և պատեալ են ճոխ հանդերձներով և միայն երեսնին, ձեռքերնին և ոտքերնին կ'երևին։ Այս ցամաքեալ մարմինները մահու փայտին գոյնն ու պնդութիւնն ունին։

տեսնել և անոնց մէջը եղած սրբոց մասունքներուն իրեն յարգութիւնն ընել, և հոնտեղի կուսանաց վանքերուն մէջէն մէկը իրեն ապագայ բնակութեան համար ընտրել: Սրաւմունքը իմանալէն վերջը ամենեւին դժուարութիւն չհանեց Նիսիի վանքը ընտրելու իբրեւ իրեն վերջին միայնարան բնակութեան. զոր միայն խոստացաւ արքայապետին. բայց երբոր նա կը ստիպէր յայտնապէս ուխտելու՝ Նրաւքովիա յանձն չառաւ. «Վրնամ գիտնալ թէ ինչ կը պահանջէ ինծմէ՝ Նստուած: Վուզեմ, կը փափաքիմ հոս ըննցնել իմ օրերս» և թէ որ այս է Նստուծոյ կամքը՝ ո՞վ կրնայ ընդդիմանալ,:

Հաւանեցաւ քանի մը որ Նիսի կենալու, որպէս զի հանգի և Սոքուա երթալու համար միջոց գտնէ. բայց շատ չանցաւ, զգաց որ յոգնած ու նեղուած էր և վտանգաւոր հիւանդութեան մը մէջ ինկաւ: Սոքուա գետոյն մէջ իյնալէն ետեւ սաստիկ հազ մը ստացեր էր որ զինքը շատ անհանգիստ կ'ընէր: Նիսի ատենէն սաստիկ ջերմէ մը բռնուեցաւ. բայց թէպէտ բժիշկներն անգամ յուսահատեցան կենացը վրայ՝ ինքն ամենեւին նեղութիւն մը չէր ցուցրնէր: «Ղեմ կարծեր, կ'ըսէր, որ իմ ժամանակս դեռ հասած ըլլայ, և կը յուսամ որ Նստուած պիտի շնորհէ ինծի կատարելու իմ ձեռնարկութիւնս», Նրաւքովիա առողջացաւ, թէպէտ և ծանր ծանր, և գարնան գեղեցիկ եղանակին մնացած մասը վանքին մէջ անցուց: Նիսի այն տկար վիճակին մէջ չէր կրնար ոտքով և ոչ իսկ թղթատար կառքերու վրայ իր ճամբորդութիւնը առաջ տանիլ, և միջոց չունենալով իրեն համար մասնաւոր հանգիստ կառք մը ձուրելու, ստիպուեցաւ սպասելու որ ճամբաները ընթանալի ըլլան բալխիրի համար, որով կարենայ առանց հասարակ կառքերէն նեղուելու Նեղերսպուրի երթալ:

Նոյս միջոցին մէջ անպակաս առաջիկայ կը գտնուէր ժամերգութեան և անանկ ճշգրտութեամբ կը պահէր վանքին

քին ամէն կանոններն որ թերեւ շատ արգելք եղաւ իրեն շուտով առողջանալուն, և միանգամայն ուսմունքը կատարելագործեց: Նրա յայտնի ընթացքովը արքայապետին և բոլոր կուսանաց մեծ համարմանն արժանի եղաւ, որոնք անկեղծ սիրով կապուեցան հետը շտարակուսեցան ամենեւին իրեն խոստմանը վրայ թէ օր մը նորէն պիտի գար իրենց վանքին մէջ կուսան ըլլալու համար:

Սերձապէս երբոր ձմեռուան ճամբաները բացուեցան, ճամբայ ելաւ դէպ ի Սոքուա գոյ բալխիրով մը ուրիշ ճանապարհորդաց հետ մէկտեղ: Նրաւքովիա չկարենալով զՆրաւքովիա իր ձեռնարկութեանէն ետ կեցրնել, յանձնարարական թուղթ մը տուաւ ձեռքը տանելու իրեն բարեկամ խաթուններէն մէկուն՝ այսինքն Սոքուա բնակող Ս.*** խաթունին, և վստահացուց զինքը որ կրնար միշտ իրեն տունը իբրեւ ապահով ապաստանարան մը սեպել և ինչ որ ալ ըլլար ճամբորդութեան վախճանը, հոն սիրելի զաւկի մը պէս ընդունելութիւն կը գտնար:

Նրաւքովիա առանց նեղութեան կամ արկածի մը հանդիպելու՝ հասաւ Սոքուա. Ս.*** խաթունը շատ մեծ ինամք ցուցուց վրան և քանի մը օր քովը պահեց ինչուան որ Նեղերսպուրի գացող ճամբու ընկեր մը գտաւ: Նրաւքովիա ճամբայ ելաւ վաճառականի մը հետ որ իրեն յատուկ ձիերով կը ճանապարհորդէր, և քսան օր ճամբուն վրայ մէկ տեղ մը կեցաւ: Նեղերի նեմուրիկի խաթուններուն տուածներէն զատ յանձնարարական թուղթ մ'ալ ընդունեցաւ Ս.*** խաթունէն առ իշխանուհին Ս.*** խաթունը որ մեծարելի և հասակաւոր խաթուն մ'էր: Նրա յայնպատեսներովը վերջապէս հասաւ Նեղերսպուրի փետրուարի 18 սին՝ Սիպերիայէն ելլելէն գրեթէ 18 ամիս վերջը, նոյն արիւթութեամբ և յոսով որ ունէր ուղեորելուն առաջին օրը: Նշաւ առաջնորդին տունը Նեղերինսքի ջրանցքին վրայ. քիչ մը ա-

տեն կարծես թէ կորսուածի պէս մնաց քաղքին ընդարձակութեանը մէջ, քանի որ դեռ ինչ ընելիքը չէր գիտէր ու շուարեր էր թէ ինչպէս պիտի կարենայ յանձնարարական թղթերը՝ որոնց որ ուղղուած էր՝ ձեռքերնին հասցընել. աս բանս իրեն համար անգին ժամանակի մը կորուստ եղաւ :

Սաճառականը իրեն գործոցը զբաղած՝ մոռցաւ բոլորովին զՎրասքովիա թէպէտ և յանձն առած էր ի.*** իշխանուհւոյն տունը տանելու զինքը. բայց դեռ խոստմունքը չկատարած ստիպուեցաւ դէպ ի Վրկա ճամբայ ելլել, և յանձնեց զՎրասքովիա իր կնոջը որ շատ մարդասիրութեամբ կը վարուէր հետը, բայց առանց ամենեւին իրեն խորհրդոյր կատարմանը օգնելու :

Վ.*** խաթունին նամակը՝ Վեա գետոյն միւս կողմը բնակող խաթունի մը ուղղուած էր. և որովհետեւ հասցէն որոշ և մանրամասն գրուած էր՝ Վրասքովիա վաճառականին ճամբայ ելլելէն քանի մը օր վերջը անոր կնոջը հետ ճամբայ ելաւ դէպ ի Սասիլի—()ս. դրով : Բայց Վեա ճաթատած էր և սառերը մօտ էին լուծուելու և ոստիկանները չէին թողուր անցնիլ. Վրասքովիա այս ճախորդութեան վրայ վըշտացած էտ դարձաւ : Եւս տագնապին և մտածութեանցը մէջ վաճառականին տունը գտնուող անխորձ մարդ մը ձախող խորհուրդ մը տուաւ իրեն, որ աղերսագիր մը տայ ծերակուտին իրեն հօրը քննութիւնը նորէն սկսելու համար, և յանձն առաւ այս բանս յարմարցնելու համար անձամբ գրագիր մ'ալ գտնելու : Վրասքովիա Ղոպոլսքի քաղաքապետին ընծայած աղերսագրին յաջողիլը մտածելով համոզուեցաւ : Վրուեցաւ ուրեմն անդէպ ոճով աղերսագիր մը և տրուեցաւ Վրասքովիայի ձեռքը առանց ամենեւին սորվեցնելու թէ ինչ կերպով պիտի ներկայանար : Եւ խորհուրդս արգելք եղաւ Վրասքովիայի փութով իրեն յանձնարարութեան թղթերը որոնց որ ուղղուած էին ձեռքերնին հասցնելու :

Եւ, որով շատ աւելի օգուտ կրնար ըլլալ իրեն :

ՊԱՍՏԻՆԵ ՏԸ ՄԵՍԻՐԸ

Կը շարունակուի :

Եռնկ :

Եթէ Եղուարդ Եռնկ անգղիական եկեղեցւոյն քաջ աստուածաբան մը միայն եղած ըլլար, իր կեանքն յետագայից այնչափ հետաքրքրական բան մը չէր ըլլար : Երարդիւնքն անծանօթ էր Եւրոպիոյ, և հայրենեացը մէջ անունը գրեթէ մոռցուած էր. բայց այնպիսի քերդող մը և նախատիպ գրիչ մը ըստինքեան Սուրբդի, Շաթսպլըրի, Փոփի, Լափսընի, Սիւարտսընի և ասոնցնման ներուն հաւասար կրնայ ընկերել յանմահութիւն, որոնց ինքը բարեկամ եղած էր, կամ ուսումնական ընկեր : Եւսն ունեցաւ Դիքոյ ըսուած համբաւուր օրագրին, և աւելի երկարակեաց եղաւ քան զվերջինն այն անուանի հեղինակաց խմբին, որոնք Ենգղիոյ փառքը պայծառացուցին :

Եռնկ վերոյիշեալ մատենագրաց պէս կիրթ ախորժակ չունէր. բայց կարծես թէ չուզէց ալ ունենալ : Հետեւողութեան չափազանց թնամի ըլլալով, իր երեւակայութիւնն ինքն իրեն թողուց. և ինչպէս որ նախատիպ ըլլալու ծնած էր, ուզէց այնպէս ալ մընալ և իբրեւ իրեն յատուկ պարտք մը ի գործ դնել : Սովորական ճամբաները թողլով, գնաց գերեզմանաց մէջ իր անմահութեան արձանը կանգնելու. և կարծես թէ ուզէց այնպիսի տեղ մը զայն դնել, ուր վախ չկար ուրիշ նախանձորդէ մը հետեւուելու : Բայց թէ և մի և նոյն ախորժակ և մի և նոյն ցաւեր գուրիչներն ալ հոն ձգելու ըլլային, մէկէն կը տեսնային անոնք, որ եթէ դիւրին է աւելի կանոնաւոր և բարեյարմար կոթող մը կանգնել, բայց